

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Tanpınar'la Londra ve Bursa'da Zamanın Sesleri

Elindeki batonu ile kıymetli bir şef, kalbindeki notaları ile nadide bir besteci, âdeta sihirli bir büyüteç gibi kullandığı zamanlamaya hâkim kalemle 20 yıldır kayıp seslerin izlerini sürerek dergimizdeki köşesinden bizlere aktardığı birbirinden seçkin makaleleri ve yine her biri müzik tarihinin başucu kaynağı olan kitaplarıyla adını her daim hürmetle andığımız Emre Aracı... Yazarımızın 200. sayımızdaki satırlarını okuduktan sonra, en rahat koltuğunuza oturup gözleriniz kapalı bir şekilde Emre Aracı'nın *Kayıp Seslerin İzinde* senfonisini dinlemeye başlayın ve eserin en son notasına dek lütfen gözlerinizi açmayın.

“Burada bir iki konsere gittim. Harikulâde bir Mozart ve Ravel konseri dinledim. Adını bir türlü öğrenemediğim *chef d'orchestre* bir yarım ilâh gibi bir şeydi. Ravel'in *Daphnis et Chloé*'sini çalarlarken çıldıracaktım. İngiltere'yi daha ziyade bu konserlerde sevdim [...] İngilizin musiki dinleyişi müthiş bir şey. Bir nevi ibadet. Alkış muazzam ve beş dakika sürebilir”; (Zeynep Kerman, *Tanpınar'ın Mektupları*, Dergâh Yayınları, 2014, s. 259-260). Bu satırlar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kaleminden çıkmıştı. 4 Ağustos 1953'te Sabahattin Eyüboğlu'na yazdığı bir mektubunda dile getirmişti Tanpınar dinlediği bu konser hakkındaki heyecanını. Haklıydı da, zira daha on gün öncesinde Londra'ya adım atmıştı. Paris'ten gelmişti ve üstelik bu onun İngiltere'ye yaptığı ilk seyahattir. Hyde Park'a yakın, Bayswater'da bir otele yerleşmişti. Parkın kuğuları onu bilhassa etkilemişti. Hatta 7 Ağustos sabahı erkenden Hyde Park'a gitmiş ve kuğuların uçuşunu seyretmiş, ertesi gün günlüğüne şu satırları not etmişti: “Hiçbir rüya bu kadar güzel olamazdı. Bembeyaz hayvanların bir müjde gibi insana gelişi. [...] Hyde Park son derece güzeldi. Sisi, bir inci içinden dünyaya bakıyorsunuz hissini veriyordu. Tabiatı

Gençliğinde Ahmet Hamdi Tanpınar

muhtacım. Garip değil midir ki, Londra'yı gider ayak hemen sevdim”, (İnci Enginün ve Zeynep Kerman, *Günlüklerin Işığında*

'Proms' zamanı Royal Albert Hall, (Fotoğraf Emre Aracı)

Sir Malcolm Sargent, (Sir Thomas Gunn)

Tanpınar'la Başbaşa, Dergâh Yayınları, 2007, s. 86-87).

Müziğin ve tabiatın insan üzerindeki iyileştirici ve yüceltici etkisini her hassas insan gibi Tanpınar da derinden hissetmişti. İnci Enginün ve Zeynep Kerman'ın bizlere kazandırdıkları onun bu satırlarını Hyde Park'ta okurken ayrı bir heyecan duyuyor ve aynı coşkuyla *Daphnis et Chloé*'yi o 1953

Sir Malcolm Sargent için anı plaketi, (Fotoğraf Tim Riley, Wikipedia)

yılının Ağustos'unda Tanpınar'ın Londra'da nerede ve “bir yarım ilâh gibi” gördüğü hangi şefin idaresinde dinlediğini doğrusu merak ediyorum. Çok şükür ki British Library'nin dijital gazete arşivi sayesinde bu merakımı gidermek pek de uzun sürmüyor. 1953 yılının Promenad konserleri arasında 4 Ağustos 1953 akşamı Royal Albert Hall'daki Mozart ve Ravel programı derhal dikkatimi çekiyor. BBC Senfoni Orkestrası'nı Sir Malcolm Sargent'im idare ettiği programda son eser olarak *Daphnis et Chloé*'den 2. Süit gözüme çarpıyor. Demek ki Tanpınar

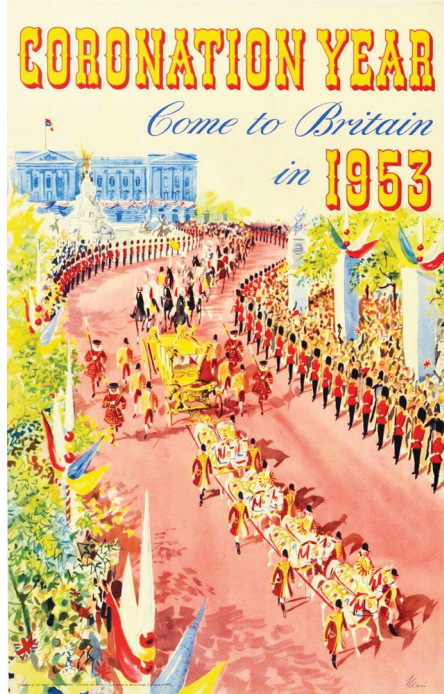

Sargent'in oturduğu Albert Hall Mansions,
(Fotoğraf Emre Aracı)

şehre gelir gelmez Londra'nın geleneksel "Proms" konserlerinden bir tanesine gitme fırsatını kaçırmamıştı. Konser *Figaro'nun Düğünü* Uvertürü ile açılmış ve bunu Mozart'ın Do minör K 388 Serenadı ve La Majör 23. Piyano Konçertosu takip etmişti. İkinci yarıda ise Mozart'ın Re Majör 38. "Prag" Senfonisi, Ravel'in Sol majör Piyano Konçertosu ile *Daphnis et Chloé*'den 2. Süit yer almıştı. BBC Senfoni Orkestrası'nın ve Proms'un daimi şefi olarak Sargent'in o devre kariyerinin doruk noktasında olduğu düşünülürse Tanpınar'ın onu "bir yarım ilâh gibi" görmüş olduğuna şaşırılmak lazım.

Bu "bir yarım ilâh" için Royal Albert Hall'un hemen bitişiğinde uzun yıllar oturduğu Albert Hall Mansions'ın duvarında mavi bir anı plaketi bulunur. Londra'da yaşamış ve şehirden gelip geçmiş büyük insanların anılarının yaşatıldığı ve çoğu English Heritage tarafından konulmuş olan seramikten yapılmış bu mavi plaketter eminim Tanpınar gibi geçmiş devrin kıymetlerine hassas bir dehanın da ilgisini

çekmiş olmalıydı. Londra'yı bu plaketter eşliğinde gezmeyi arzu edenler için Emily Cole'un *Lived in London* kitabını tavsiye ederim, (Yale University Press, 2009). Her Proms konserine gittiğimde gözüme çarpan Sargent'in bu anı plaketi artık bundan sonra bana Tanpınar'ı da hatırlatacak. Kırmızı tuğla cephesiyle 1880 - 1887 yılları arasında inşa edilen ve mimar Richard Norman Shaw'un eseri olan Albert Hall Mansions'ın 9 numaralı dairesine Sargent 1947 yılında taşınmış ve 1967'de hayata burada gözlerini yummuştu. Bu arada Albert Hall Mansions'da o yıllar bir süre Sargent'a komşu olarak Osmanlı hanedanından Sultan V. Murad'ın dördüncü kuşak torunu ve daha birkaç hafta önce The Grand'de ziyaretime gelen İskenderiye doğumlu Osman Selâhaddin Osmanoğlu da yaşamıştı. Dolayısıyla Tanpınar'ın mektupları gerçekten de benim için hiç beklenmedik bir anı zincirinin ilk halkaları

1953'te Kraliçe II. Elizabeth'in taç giyme töreni için hazırlanan tanıtım afişi

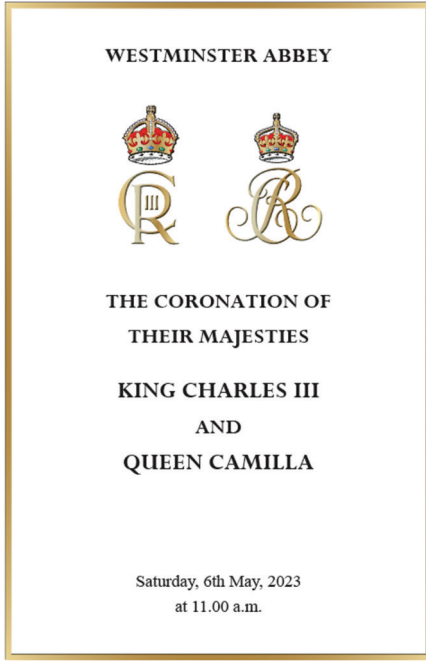

Kraliyet bayrağının dalgalandığı
Buckingham Sarayı, (Fotoğraf Emre Aracı)

niteliğindedir. Üstelik Tanpınar 1953'te Londra'yı bir hayli festival havasında bulmuş olmalıydı, çünkü şehre varışından daha iki ay öncesinde, 2 Haziran günü, 26 yaşındaki Kraliçe II. Elizabeth Westminster Abbey'de gerçekleşen görkemli törende taç giymişti. Taç giyme töreninin kutlamaları bayraklarla, rengârenk flamarlarla ve kraliyet armalarıyla süslü şehirde hâlâ devam ediyordu. Hatta daha bir hafta öncesinde Sargent o yılın ikinci Prom konserinde Royal Albert Hall'da "Coronation" temalı Purcell, Handel ve Walton'ın eserlerinden oluşan bir program idare etmişti. O akşam eserler arasında Handel'in Kral II. George'un 1727'deki taç giyme töreni için bestelediği ve her dinleyişe insana ayaklarının yerden kesildiğini hissettiren *Zadok the Priest* "Coronation Anthem"i de seslendirilmişti. Bu "Anthem" in 1727'den beri her taç giyme töreninde seslendirilmesi artık değişmez bir gelenek haline alacaktı. Sargent 2 Haziran'da Westminster Abbey'deki törende hazır bulunduğu gibi tören sonrası sinemalarda gösterilen taç giyme merasiminin filminde kullanılan fon müziğinin kaydını da idare etti. Tam tamına 70 yıl sonra Tanpınar'la Londra sokaklarını dolaşırken bu defa

Kral III. Charles ve Kraliçe Camilla'nın Westminster Abbey'deki taç giyme merasimlerinin hazırlıkları şehre çok özel ve tarihi bir seremoni havası katmıştı. Her ne kadar 21. yüzyıla adapte edilmiş olsa da 1066'dan beri değişmemiş olan böylesine köklü ve görkemli bir ritüelin hazırlıklarına tanıklık etmek ister istemez insana tarihin bir parçası oluyormuş hissini veriyordu. Tepesinde Kraliyet bayrağının dalgalandığı Buckingham Sarayı'nın İngiliz ve Commonwealth ülke bayraklarıyla bezeli "The Mall" olarak bilinen törensel yolunda cetvelle çizilmiş bir perspektifin merkezine doğru günler öncesinden gelecek yol kenarında kamp kurmuş kalabalıklar arasından ağır ağır ilerlerken geleneğe pek de kıymet vermeyen çağımızın sevimsiz sıradanlığı çoktan geride kalmış gibiydi. Askeri birlikler birbirinden renkli üniformaları içerisinde günlerdir prova yapıyorlardı. 6 Mayıs'ta gerçekleşen ve daha çok tablolarla betimlendiği haliyle görmeye alışık olduğum Westminster Abbey'deki taç giyme töreninin televizyon ekranlarına da yansıyan görsel ihtişamı Londra'nın geleneksel yağmuruna rağmen tam anlamıyla peri masalı havasındaydı. Ancak kınımca bu seremoniyi gerçek anlamda taçlandırın bizzat Kral'ın tercihiyle bir araya getirilen ve törende görev alan Sir John Eliot Gardiner ve Antonio Pappano kalibresindeki müzisyenlerin bir şölen havasında ve kusursuzca icra etmiş oldukları repertuar oldu. Hatta Kral bu konuda o kadar titiz davranmıştı ki Gardiner'ı aylar öncesinde Windsor Kalesi'nde bu konuyu etrafıca görüşmek üzere bir akşam yemeğinde dahi ağırlamıştı.

III. Charles klasik müzik seven bir Kral ve bu yüzden de taç giyme töreni vesilesiyle aralarında Andrew Lloyd-Webber'ın da bulunduğu 12 besteciye törende ilk defa seslendirilmek üzere yeni eserler sipariş etti. Pappano idaresindeki "Coronation" Orkestrası ise Kral'ın patronajında bulunan Kraliyet Filarmoni, Philharmonia ve İngiliz Oda Orkestrası gibi

Kral III. Charles ve Kraliçe Camilla'nın taç giyme merasimi programı

Kraliçe Viktorya'nın taç giyme töreni, (Sir George Hayter, 1838)

toplulukların müzisyenlerinden oluşturuldu. Bu vesileyle ortaya çıkan yeni bestelerin hangisinin daha uzun ömürlü olacağını bilemiyorsam da tarihi binaların heybetli kişilikleriyle modern yapılar arasında asaletle yükseldikleri şehir sokaklarında olduğu gibi Byrd, Gibbons, Handel, Elgar ve Parry'nin müziğinin Charles ve Camilla'nın taktığı o tarihi taşlardaki elmaslar gibi o törende parladıklarını görmemek doğrusu imkânsızdı. Törende yer alan Gospel korosu ve İstanbul kiliselerini anımsatan Bizans ilahileri ise beklenmedik sürprizlerdi. Taç giyme törenlerinde ünlü müzisyenlerin görev almaları çok olağan. Örneğin Kraliçe Victoria 19 yaşında Westminster Abbey'de taç giydiğinde müzik direktörü Sir George Smart idi. Smart, Beethoven ve Weber'i çok iyi tanırdı. 1851'de Crystal Palace'ta açılan Uluslararası Sergi'nin müzik direktörlüğünü de o üstlenmişti. 1867'de bu sergi binasında Sultan Abdülaziz 1600 kişilik dev İngiliz korosunun kendi onuruna Türkçe dilinde söylediği Luigi Arditi'nin Türk kantatı *Inno Turco*'sunu dinlemişti. *Andante*'de daha önce hikâyesini pek çok defalar kaleme aldığım

Alexander Puşkin Bahçesaray Çeşmesi'nde, (Grigory Chertnetsov)

(Temmuz 2022, sayı: 189) bu eserin dünya prömiyer kaydını Prag'da gerçekleştirdikten sonra Kalan Müzik'ten çıkan *İstanbul'dan Londra'ya* CD albümünden bir kopyayı 2006'da o zamanlar Galler Prensi olan Kral'a da yollamış ve Clarence House'tan asistanı aracılığı ile hiç beklemediğim derecede olumlu bir cevap almıştım. Westminster Abbey'deki koro o tören sabahı Handel'in Anthem'ini seslendirirken ben de Handel konserleriyle ünlü Crystal Palace'taki o saltanat konserini düşünüyordum.

Amatör olarak viyolonsel de çalan Kral III. Charles'ın klasik müzik sevgisinin henüz yedi yaşında küçük bir çocukken büyük annesi Kraliçe Elizabeth'le birlikte Covent Garden'da gittiği Bolshoi Balesi'nin bir matine temsiliyle başladığını bir radyo röportajında anlatmış olduğunu *The Strad* dergisinde okudum. 20 Ekim 1956'da gerçekleşen bu temsilin Boris Asafyev'in Bahçesaray Çeşmesi balesi olduğunu keşfettim. Kırım Giray Han tarafından 1763'te genç ölen eşi anısına yaptırılan bu çeşme bu sarayı 1820'de ziyaret eden

Alexander Puşkin'i de etkilemiş ve aynı adla kaleme aldığı şiirine ilham vermişti. Rus ressam Grigory Chertnetsov'un Puşkin'i Bahçesaray Çeşmesi başında betimlediği 1837 tarihli tablosunu gördüğümde ise Londra'ya gelmeden önce Tanpınar'ın *Beş Şehir*'inden okumalarla gezdiğim Bursa'nın tarihi cami, türbe ve çeşmeleri gözümün önüne geldi: "Yavaş yavaş dinlendikçe manzara ve etrafımı dolduran şeyler benden uzaklaşıyor. Küçük şadırvandan suyun hareketine uyarak gidip gelen taze gül ve dört yanımı birdenbire alan su sesleriyle başbaşa kalıyorum. Hissediyorum ki bu su sesi, şehrin üstünde görülmeyen başka bir şehir yapıyor. Çok daha seyyal [akışkan], çok hayali, bununla beraber gördüğümüz şeyler kadar mevcut mimarisi her tarafı kaplamış. Eleğimsağma [gökkuşağı] renklerinde bütün hayatı, daha temiz, daha berrak tekrarlıyor. Belki asıl zaman, mutlak mânâsında zaman odur ve ben şimdi onun mücerret [soyut] âleminde yaşıyorum", (*Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, s. 127-128). Tanpınar'ın yaptığı gibi sisli bir havada dünyaya bir inci içinden bakabilmek; ya da asıl zamanın hüküm sürdüğü o temiz, berrak ve soyut âlemdede yaşayabilmek belki de hayatta önemli olan. 13 Nisan akşamı genç ve parlak şef Cemi'i Can Deliorman idaresinde Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası'ndan *Kayıp Seslerin İzinde* senfonimi dinlerken de Tanpınar'ın bu sözlerini düşünüyordum. *Andante*'deki köşemle adaş olan senfonime şekil veren hisler ve düşünceler zaten 20 yıldır bu derginin satırlarında okurlarla buluşuyor; 200. sayıdaki yazımı burada kapatırken bu yayını hayata geçirerek yaşamasında emeği geçenlere ve yazılarımı okuyarak bizlere ilham veren siz kıymetli okurlarıma pek çok teşekkür ederim... 🌿

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.